

MUSIKKTERAPI

NUMMER 2 / 2011

Hovedartikkel: **Barnet viser vei**

av Lena B. Nettum, Mette Thiedemann og Greta Aagre

Tema: **Metodikk**

NFMT
NORSK FORENING FOR
MUSIKKTERAPI

musikkterapi.no

MB
2011

Barnet viser vei

Av Lena B. Nettum, Mette Thiedemann og Greta Aagre

I denne artikkelen ønsker vi å illustrere hvordan vi mener barnet kan vise vei til samhandling i musikkterapi. Artikkelen handler først og fremst om barnehagebarn som av ulike årsaker har et kommunikasjons- og følelsesuttrykk som omgivelsene har vansker med å forstå. Vi er opptatt av å formidle betydningen av en anerkjennelse og aksept for barnet, selv der barnets uttrykksformer kan virke uvanlige. Ved å tone oss inn på og lytte til barnets uttrykksformer, ved å følge og speile barnet, blir vi hjulpet til å forstå barnet bedre.

Arbeidsplass og musikkterapi nettverk

Vi, Mette Thiedemann, Lena B. Nettum og Greta Aagre, er alle musikkterapeuter, ansatt på pedagogiske fagsentre i hver vår bydel i Oslo. Fagsentrene har litt ulike oppgaver og utforming, men felles for alle er at de gir ressurser til barn med nedsatt funksjonsevne i bydelens barnehager. På hvert fagsenter arbeider det teamledere, fagkonsulenter, spesialpedagoger, støttepedagoger, ulike veiledere, tospråklige assistenter og en musikkterapeut. Det jobbes forebyggende og støttende etter barnehageloven, og gis spesialpedagogisk hjelp etter opplæringsloven. Musikkterapitilbudene foregår individuelt og i gruppe, bygget opp rundt barnet som har nedsatt funksjonsevne. Bydelene vi representerer har gjennom mange år valgt å ha musikkterapi som en del av det spesialpedagogiske tilbudet. Vi opplever at musikkterapi er en betydningsfull og integrert del av tilbudet på fagsentrene, men det å være eneste musikkterapeut i kollegiet kan også føles litt ensomt. Det har derfor vært av stor faglig betydning for oss at det i sin tid ble etablert et nettverk for musikkterapeuter som er ansatt ved fagsentre og ressursteam på bydelsnivå. Nettverket vårt, som har eksistert i over 15 år, er viktig for vår faglige identitet og utvikling. Gjennom supervisjon, gruppeveiledning, presentasjon av case med

videoeksempler, teoretiske og faglige diskusjoner, drøfter vi utfordringer vi står overfor i hverdagen. Praksishistoriene våre har ført oss ut i tilbakevendende refleksjon over menneskesyn og verdispørsmål, og det har bidratt til at vi tilstreber en grunnleggende anerkjennende holdning til barnet, en aksept av barnet som det er.

Gjennom mange år sammen i nettverket har vi funnet en felles teoretisk forankring i synet på barn og veien til samhandling med barn som det kan være vanskelig å komme i kontakt med. Det er nettopp disse barna vi har i tankene i denne artikkelen. Barn som av ulike årsaker fremstår som kommunikasjonsvake, har kommunikasjonsforstyrrelser eller har et kommunikasjons- og følelsesuttrykk som omgivelsene har vansker med å forstå. Dette kan være barn som befinner seg innenfor autismspekteret, barn med store sammensatte vansker eller barn som av andre grunner har et uvanlig kommunikasjons- og samhandlingsmønster. Vi møter risikoutsatte og traumatiserte barn i vår praksis, og ser at de kan utvikle likeartede relasjonsvansker. Flere av barna har et uttrykk som tilsier at de befinner seg på et relasjonsområde som ligger forut for evnen til å dele intensjon, oppmerksomhet og følelsesmessig tilstand; det som av Stern beskrives som intersubjektivitet (Stern 2004).

Vi har valgt å gi artikkelen en form der våre praksisfortellinger og refleksjoner står i fokus, og knytter dette opp til teoretikere som Daniel Stern, Colwyn Trevarthen og Donald Winnicott. Det er først gjennom våre handlinger og valg i samhandling med barna, at verdisyn og teoretisk refleksjon får betydning. I tråd med dette vil vi starte med en praksishistorie som beskriver hvordan en interaksjon kan utvikle seg, hvordan musikkterapeuten opplever det og refleksjoner hun gjør seg underveis i forløpet. Dette er tenkt som en invitasjon til leseren om å bli med inn i leken, på barnets premisser, sett fra terapeutens perspektiv.

"Singdiggeding!"

Mammaen hans og de voksne i barnehagen sier at han har lukket seg mer og mer inn i seg selv, og at han ikke tar kontakt med verken voksne eller barn lenger.

Jeg kommer på besøk og observerer ham i barnehagen.

Tror ikke han ser meg.

Jeg blir nysgjerrig.

Hvorfor løper han fram og tilbake i rommet, over benkene og bordene?

"Swiu, å nei, ikke ta meg! Singdiggeding, singdiggeding!"

Han sier noen ord om og om igjen. Men snakker han til oss? Til noen?

Hvem er du, Samater?

Hva tenker du på?

Jeg får lyst til å bli kjent med deg.

Samater kommer inn i musikkrommet, ser seg rundt og stryker forsiktig over pianotangentene. Han setter seg litt i vinduskarmen og ser på snøen utenfor før han utforsker rommet videre. Siden det er første gang vi virkelig møtes, vil jeg være varsom og ikke følge ham for nært fysisk så jeg trår over noen av hans grenser.

Jeg tar fram gitaren og synger ham velkommen inn. Jeg følger Samater videre ved å synge om det han ser på og det han gjør.

Hver gang jeg synger navnet hans, stopper han litt opp og ser på ansiktet mitt.

Samater stanser ved xylofonen og ser intenst på den. Jeg skyver den litt mot ham. Det er helt stille i rommet nå. Jeg har heldigvis spillekøllene innen

rekkevidde og får tak i dem uten at kontakten brytes. Jeg gir ham køllene, og han tar imot. Vi ser begge en stund på xylofonen med spillekøllene som fryst i lufta. Det blir en lang pause. Jeg opplever pausen som et magisk øyeblikk der vi allerede er felles om to ting: oppmerksomheten og stillheten.

Samater spiller et slag på xylofonen, det samme gjør jeg. Han spiller flere slag og sier ordene jeg har hørt før: "Swiu, å nei, ikke ta meg! Sing diggeding!" Jeg prøver å fange stemningen og fortsetter å følge Samaters initiativ.

Jeg må smake på ordene selv: "Swiu, å nei, ikke ta meg! Singdiggeding!" Jeg forstår at du liker disse ordene. Det er lekne lyder og klanger i dem.

Han stopper og ser opp på meg. Jeg stopper lynraskt og ser på ham. En kort og intens pause med to blikk som møtes. Kanskje et smil? Han ser ned på xylofonen, spiller et slag og sier ordene på nytt. Plutselig fornemmer jeg at vi er tonet inn til en felles stemning, så til en felles groove. Jeg lager en røff og rytmisk rammesang: "Sing-diggediggedi-ging-diggeding, Samater han spiller nå..." Samater ser på meg og vi spiller kraftfullt, taktfast og mer intenst. Vi hever volumet i melodien vår. Vi repeterer igjen og igjen, men aldri helt på den samme måten. Jeg tilpasser intensiteten min til hans. Prøver å vise gjennom musikken at jeg ser hans initiativ, lekelyst og vitalitet. Han oppfatter og svarer på mine overdrivelser av sterke glissandoer og svake toner. Jeg føler at jeg ser ham, aksepterer ham, og på et eller annet vis forstår ham.

Vi er to likeverdige mennesker som spiller og møtes for første gang.

I de påfølgende timene blir "sing-diggeding-sangen" utvidet til å følge Samater inn i andre aktiviteter. Jeg synger den når vi ruller sammen på gulvet, spiller rytmer på vegg, på pianoet osv. Han ser ofte forventningsfullt på meg når han tar et nytt initiativ. Så mange blikk og gode smil jeg får fra ham når vi gjør disse morsomme og kanskje litt rare tingene sammen! Lekent og med ekte interesse hengir vi oss til samspillet. Gradvis utvider vi det med nye elementer. Og slik følger "sing-diggeding" oss videre til nye meningsfulle opplevelser og betydningsfulle øyeblikk.

Barnet viser vei

En grunnleggende anerkjennende holdning viser seg blant annet ved at vi toner oss inn på og lytter til barnets uttrykksformer. Ved å gjøre dette mener vi at vi blir hjulpet til å forstå barnet bedre. Dette krever at vi er sensitive, åpne og entusiastiske overfor barnets initiativ. Noen ganger innebærer dette at vi må redefinere det som kan oppfattes som rart eller unormalt. Alt barnet deltar med, bevisst eller ubevisst, blir viktige og verdifulle bidrag til å skape et felles lekerepertoar. Dette blir samspillstemaer i interaksjonen mellom oss, og hjelper barnet til å utvide sin samhandlingskompetanse.

Ved å følge og speile barnet mener vi at vi kan hjelpe barnet til å oppdage seg selv i samhandlingen. Når vi følger barnet, betyr det for oss at vi gir oss hen til og blir med på barnets bevegelser og uttrykk. Men det handler også om hvordan vi føler og tenker når vi deltar i hans/hennes aktiviteter. Når vi speiler barnet, imiterer og synkroniserer vi barnets bevegelser, men like viktig er det at vi fanger opp barnets følelser og deler dem med barnet. Stern definerer speiling som et begrep som ligger nær affektiv inntoning. Speiling kan forstås som en utvikling av imitasjon til et tema med synkron variasjon. Slik begrepet er brukt klinisk, viser det mer til en formidling av følelser (fra mor til barn) enn til en gjengivelse (Stern i Johnsen, Sundet og Torsteinsson, 2000).

Mange barn med kommunikasjonsforstyrrelser, særlig innenfor autismespekteret, blir tilrådet treningsopplegg i barnehagen som skal hjelpe dem til å bedre tilpasse seg "vår verden". Tilbakemeldingene vi får fra disse barnas foreldre og barnehager forteller oss at det er svært betydningsfullt for barnet å ha et rom der han/hun blir sett, møtt og bekreftet for den de er, i en samhandlingsform som tar utgangspunkt i her-og-nå-situasjonens egenverdi.

Vi har opplevd mange magiske øyeblikk sammen med barn idet de oppdager sitt eget initiativs betydning i samspillet med oss gjennom instrumentbasert musikalsk samhandling. Vi kjenner oss godt igjen i den klassiske historien om hvordan musikkterapeuten, ved å bevege et stjernedryss mot en liten bevegelse i en hånd, hjelper klienten til å erfare at han/hun kan påvirke verden med sitt initiativ. Men vi har også gjort mange erfaringer der det ikke har vært riktig å møte en bevegelse med et instrument, og kanskje spesielt der bevegelsene kan beskrives som gjentakende, refleksstyrte, stereotype eller rituelle. En samværsform der den voksnes intensjoner, ønsker og planer står i fokus, som her å styre stjernedryss mot bevegelsen, kan i verste fall virke overkjørende overfor barnet. De gode intensjonene

fra den voksne kan føre til at barnet mister motivasjon og interesse, og det kan oppstå et brudd i relasjonen mellom oss, istedenfor at den utvides og styrkes. En mer ivaretagende tilnærming i denne sammenheng kan være å tone seg inn på barnet ved å justere og tilpasse seg barnets energinivå, gi et følelsesmessig gjensvar og speile bevegelser og uttrykk. Når vi følger barnets bevegelser får vi en sterkere fornemmelse av barnets tilstand. Det som skjer med oss i denne prosessen gir oss viktig informasjon som vi tar med oss videre i samhandlingen.

Vi har erfart at når vi følger og spiller barna i gjentakende bevegelser og uttrykk over tid, med en aksepterende, lyttende og åpen holdning, skjer det noe i relasjonen mellom oss. Barnet oppdager etter hvert at hun/han påvirker samhandlingen med sin deltakelse. Denne oppdagelsen kan være med på å skape en indre motivasjon som blir en viktig drivkraft i det videre samspillet mellom oss. Som Per Lorentzen sier, må den voksne stille seg til rådighet for barnet som en medopplever og medskaper. Bare slik kan barnets inntrykk og fornemmelser gis form og fasjon (Lorentzen, foredrag NMH 17.1.11). Vi erfarer at en samhandlingsform der barnet viser vei ofte utvikler seg til et gjensidig samspill der vi opplever intersubjektivitet, hvor vi er to subjekter som deler en felles opplevelse.

Samhandling, lek og musikkterapeutisk improvisasjon

Zelda (2) sitter på gulvet i barnehagen. Det er mange mennesker og mye lyd rundt henne. Hun har sittet i ro en god stund og sett rundt seg. Hun stryker fingrene gjentakende og varsomt gjennom den ene musefletten og nynner svakt for seg selv, slik hun ofte gjør hvis ingen tar kontakt med henne. Jeg setter meg ned foran henne. Ser først rundt meg, så stryker jeg hendene mine gjennom håret mitt. Jeg tilpasser stemningen i nynningen og rytmen i håndbevegelsen til hennes. Hun blir oppmerksom på meg, stopper litt opp mens vi utveksler blick, så fortsetter vi samstemt i samme puls.

Zelda fester blikket til mitt hår og min bevegelse. Jeg vifter brått og kraftfullt hårlokken min i luften som en overraskende kontrast, hun hermer og vi ler! Zelda reiser seg opp. Jeg lar henne undersøke håret mitt. Vi nynner sammen i takt med hennes stryking og vifting i mitt hår. Når Zelda vifter håret mitt opp i luften, snur jeg meg mot henne og

det utløser to trillende latter og en god start på samhandlingen mellom Zelda og meg denne tirsdagsmorgenen.

Musikkterapeuten gjorde alt hun kunne for å forstå Zelda som satt midt i mylderet av lyd og mennesker. Som en detektiv jaktet musikkterapeuten etter små initiativ og uttrykk som kunne hjelpe henne å forstå barnets opplevelse av situasjonen. Hun ville ta kontakt med Zelda på en varsom og respektfull måte, møte henne der hun var nettopp da, og ville tydeliggjøre hennes opplevelse av å påvirke samspillet. Det var Zeldas aktivitet som førte til at det skjedde noe; et temaskifte og fornyet fokus i interaksjonen. Hennes aktivitet ble betydningsfull og meningsbærende etter musikkterapeutens invitasjon til kontakt og lek. Hun ønsket å se når det var en intensjon til stede hos Zelda, og prøvde å møte den. Zeldas bevegelse fra sitt eget til musikkterapeutens hår ble tolket som en søken etter kontakt og en invitasjon til samhandling. Samhandlingen mellom disse to kan også analyseres og beskrives med musikalske termer. Det likner en musikalsk improvisasjon der to musikere tør å hengi seg helt til hverandre i en musikalsk lek. Sekvensen har musikalske temaer med variasjoner, en dynamisk form som inneholder varierende intensitet i lyder, kontrastfulle rytmiske bevegelser og spenningsoppbyggende pauser, akkurat som i musikken. Det skjer et musikalsk temaskifte og en endring i samhandlingen.

Denne sekvensen mener vi gir gode eksempler på det Stern (2004) kaller vitalitetsaffekter: de varierende følelses kvalitetene som kommer til uttrykk når de gjentakende og varsomme bevegelsene skifter til noe brått og kraftfullt, for så å avta før det stiger igjen. Av Stern blir vitalitetsaffektene beskrevet med ord som akselererende, avtakende, eksploderende, ustabile, prøvende, kraftige og så videre (Stern, 2004).

I dag vet vi at det allerede fra fødselen starter et gryende og særegent samspill mellom foreldre og barn (Stern, 1991; Trevarthen, 1999). Musikkterapien ser på det gjensidige samspillet mellom nær omsorgsperson og barn som klare paralleller til samspillet mellom musikkterapeut og klient. På samme måte som en nær omsorgsperson prøver vi å møte barnet med en følelsesmessig tilstedeværelse. Vi toner oss inn på barnet, følger, spiller og regulerer barnets affekter i en trygg og ivaretagende atmosfære. Mange av barna får musikkterapi over lang tid, ofte opp til flere år, og det gjør at vi får tid til å etablere trygge og stabile relasjoner. Vi jobber i nært samarbeid med barnehagepersonale, foreldre, spesialpedagoger og støttepedagoger. Dette gjør at musikkterapi tilbudet

”Det handler om å gjøre oppdagelsen sammen med barnet i det musisk lekne møtet.”

omfatter mer enn det som skjer i musikkrommet. Vi opplever at vi ofte er betydningsfulle personer i barnets liv selv om vi også har en terapeutisk eller pedagogisk intensjon. Det blir her viktig for oss å understreke at de båndene som knyttes mellom oss og barnet aldri kan bli det samme som, eller erstatte, de sterke og personlige båndene som knyttes mellom mor/far og barnet.

Winnicott (1990) innførte begrepet ”potensielt rom”, et mellomliggende jeg-område, skapt i fellesskap av mor og barn. Han kalte dette for et lekeområde fordi det er her magien oppstår og den gryende leken begynner. Vår kunnskap om hvordan leken oppstår, dens sentrale betydning i barns liv koblet sammen med vår helhetlige definisjon av hva musikkterapeutisk improvisasjon rommer, gjør at vi i vår praksis ser klare likhetstrekk mellom musikkterapeutisk improvisasjon og den kreative leken.

Leken er selve livet!

”Hjelp! Ikke spis meg! Auuu!” roper jeg i det jeg ramler på gulvet. Cymbalslaget har nettopp forvandlet Jacob til en blodtøstig dinosaur, og nå kommer han trampende over stolfjellet for å ta et jafs av armen min. Blodet spruter og støttepedagogen må forbinde såret.

Lek er barnets naturlige uttrykksform, og den er fundamentalt viktig i barns liv. Den er spontan, indre motivert og på barnas egne premisser. Gjennom leken skaper barnet en indre verden, som igjen hjelper ham/henne til å forholde seg til verden på en skapende måte. I leken utforskes kreativiteten og spontaniteten. Den er viktig for utviklingen av selvstendighet og selvfølelse. Ifølge Winnicott er det i leken vi er i stand til å være skapende og ta i bruk hele personligheten, og det er gjennom å være kreativ at vi oppdager selvet (Winnicott, 1990).

Vi ønsker at alle barn skal få en sjanse til å oppdage og erfare den tidlige leken. Som musikkterapeuter har vi mulighet og kompetanse til å hjelpe barnet til å begynne å leke, til å forstå denne gryende kreative prosessen. Det handler om å gjøre oppdagelsen *sammen med* barnet i det musisk lekne møtet. Dette underbygger barnets opplevelse, og er med på å hjelpe barnet videre i leken. Vi tror alle barn kan leke. Vi trenger bare å finne den rette veien inn

til hvert enkelt barns lek, selv om den noen ganger er helt annerledes enn hva vi er vant til.

”Hvis terapeuten ikke kan leke, er han ikke egnet til sitt arbeid. Hvis pasienten ikke kan leke, må det gjøres noe for å sette pasienten i stand til å leke.” (Winnicott, 1990, s.76)

I musikkterapirommet er leken vår kreative vei til en gjensidig forståelse mellom oss og barnet. For oss handler lek om å hengi seg uforbeholdent til barnets kreative utfoldelse og initiativ. Det krever at vi er åpne, spontane og at vi tør å kaste oss ut i barns uforutsigbare lek. Vi ruller på gulvet sammen med barnet, lager rare lyder med stemmen, gjemmer oss bak gardinene, klatrer på bordet og blir spist av blodtøstige dinosaurer. Fingrene løper bortover tangentene på pianoet, på vill flukt fra lyn og torden. Gitaren blir omgjort til en gedigen snurrebass. Vi improviserer en gyngemelodi og tar en reise ut på det store havet med barnet i armene.

Selv om vi har velutstyrte musikkrom med mange instrumenter, hånddukker, sansemateriale, leker og andre rekvisitter som vi benytter i timene, er det ofte slik at det i det nære samspillet ikke er plass til et tredje, ytre objekt. Det er vi som er instrumentet i disse sammenhengene, og deltar i improvisasjonen/leken gjennom kroppslige uttrykk som stemme, blick, smil, pust, bevegelse, berøring, m.m. Enkelte barn er spesielt opptatt av et ytre objekt, som vi ser eksempel på i historien nedenfor. Ved at musikkterapeuten spiller guttens rituelle lek med objektet over tid, finner de sammen veien til relasjon og samhandling.

Vi balanserer spillekøller på pekefingeren, ved siden av hverandre. Jeg er ikke like flink som ham, men jeg gjør så godt jeg kan. Dette holder vi på med en lang stund. Etter hvert virker han mer oppmerksom på at jeg er der. Han begynner å kikke på skrått bort på meg, i stadig lengre sekvenser av gangen. Blikkene våre møtes oftere.

Jeg benytter anledningen til å legge til en lyd og en bevegelse som kan symbolisere et fly. Dette gjør jeg flere ganger når han ser på meg. Plutselig gjør han det samme som meg, og så en gang til.

Vi har nå et felles fokus, en samhandling, kanskje også en felles forståelse av noe?

Det kan være både utfordrende og vanskelig å være til stede sammen med barnet og følge initiativene over tid, spesielt der barnet har rituelle handlinger eller spesielle bevegelser. Vi kan noen ganger drives av et ønske om utvikling som ikke tar hensyn til barnets tempo. Men nettopp her blir det viktig å bruke den tiden han/hun trenger. Når barnet oppdager oss og blir mer oppmerksom på at vi er der ved siden av, da er kanskje tiden inne til å delta med et initiativ, en liten nyanse i bevegelsen eller lyden. Barnets intensjon og motivasjon må fremelskes. Kanskje er barnet klar til å bli med på leken?

Justering og følelsmessig regulering

Almaz (5) lister seg inn på musikkterapirommet, forventningsfull som alltid. "Yabidaaaaa",

synger hun med den herlige hese stemmen sin. Hun haler ordene ut i en melodi og lager en langsom glissando på slutten. Hoftene hennes følger intensiteten og dynamikken i sangen. Hun retter blikket mot meg. Venter på svar. "Yabidaaaa", svarer jeg. Imiterer den coole, soulpregede stemmen hennes så godt jeg kan. Det blir vår velkomsthilsen før vi kaster oss ut i den uforutsigbare improvisasjonen av sang og dans. Almaz' helhetlige musikalske uttrykk kan jeg knapt matche. Jeg understøtter henne, kommer med egne innspill og binder opplevelsene sammen i mitt gitarspill, i vår felles sang og dans. Her og nå opplever jeg oss som to likeverdige samspillspartnere.

Midt i det jeg opplever som vårt høydepunkt der vi står ansikt til ansikt og synger en rungende lys tone, med hendene mot hverandre, skjer det

noe brått og uventet. Almaz tar et hardt knipetak i kinnene mine, jeg ser at hun biter tennene sammen og ansiktet dirrer. Jeg stryker Almaz mykt på kinnet, gir et anerkjennende blick og puster rolig ut. Hun slipper gradvis taket, ansiktet slutter å dirre.

Den musikalske utfordringen og likeverdigheten musikkterapeuten opplevde i samspillet med Almaz gjorde at hun ble revet med. Rommet for vitalt, gjensidig samspill var endelig skapt etter et halvt års jobbing med å ramme inn settingen, slik at Almaz skulle bli trygg nok til å "være i opplevelsen", slippe å kontrollere omgivelsene for å takle situasjonen. Når vi som terapeuter opplever magiske øyeblikk i samhandling med et barn, kan vi få et intuitivt ønske om å forlenge og forsterke den felles opplevelsen. Vi opplever ofte at vi får en unik kontakt med barna, en varm og nær samhandling som er svært betydningsfull her og nå, men også har gode muligheter for utvikling på mange områder. Det gjør at vi får lyst til å drive det videre, få det magiske øyeblikket til å vare lengst mulig og løfte opplevelsen til en felles høydepunktsopplevelse. Når et barn gjør oppdagelser og deltar sammen med oss, gir det en god og tilfredsstillende følelse. Vi har gjerne ventet på dette øyeblikket i lengre tid, og det gir en bekreftelse vi har behov for både som mennesker og fagpersoner. Men nettopp her er det viktig å være oss bevisst det ansvaret vi har for å hjelpe barnet til å regulere sin egen følelsetilstand. For Almaz tror vi følelsene og opplevelsen ble for overveldende til at hun klarte å håndtere dem. Det kunne blitt en negativ opplevelse som gikk over i gråt og frustrasjon hvis ikke musikkterapeuten hadde hjulpet barnet i sin følelsesmessige regulering.

Ved at musikkterapeuten tonet seg affektivt inn på barnets stemningsleie og møtte henne i en motsatt intensitet, hjalp hun henne med å gradvis redusere spenningstilstanden. Dersom barnet ser ut til å være i en så sterk emosjonell opplevelse at den kan oppleves uhåndterlig for barnet, vil en gradvis spenningsreduksjon, en nedtont stemning, en rolig stemme, pause eller et godt sukk avrunde og lukke opplevelsen på en god måte. Bevisstheten om vårt ansvar for justering og følelsesmessig regulering er en forutsetning for at vi kan la barnet vise vei til samhandling. Gjennom dialogen med barnet legges grunnlaget for å bistå ham/henne med regulering av rytme, tempo og intensitet, slik at barnet gradvis kan utvide evnen til egenregulering.

Pause.

Stillheten og roen har senket seg i musikkrommet. Scenen er forandret. Jeg holder deg i armene mine, og jeg vugger deg frem og tilbake. For noen sekunder siden var vi i et ellevilt samspill. Vi rullet rundt, ålte oss fremover på gulvet, vi strakte beina høyt opp i luften, vi jublet og lo. Vi utvekslet vårt na-na, vår egen lille sang, vår egen lille samtale. Vi delte et kraftfullt følelsesuttrykk. Vi ble nesten litt høye sammen, kanskje litt for høye? Jeg så at du ble litt sliten.

Nå er det tid for noe annet. Jeg gynger deg inn i roen, ned fra de store høyder. Slik sitter vi en liten stund. Jeg ser på deg, og du ser bort fra meg.

De små historiene

Trygghet og forutsigbarhet er grunnleggende viktig for alle barn vi gir et musikkterapitilbud. Men dette handler om så mye mer enn det å ha faste aktiviteter som kommer i en fast rekkefølge. Først og fremst handler det om hvordan vi voksne er trygge og forutsigbare i relasjonen med barnet. Hver eneste lille samspillshistorie vi skaper sammen har et affektivt innhold, men også en struktur med en begynnelse, en midte og en slutt. På den måten blir historiene i seg selv forutsigbare.

Den indre historie

Gjennom våre felles gjentatte samspillshistorier får barnet etter hvert et indre bilde av hvordan vi er å være sammen med. En indre forestilling som blir en del av barnets hukommelse og som kan fremkalles i en annen lignende situasjon utenfor musikkrommet, for eksempel sammen med en pedagog i barnehagen eller med far og mor. Stern (1991) introduserte begrepet "representasjoner av generaliserte interaksjoner" (RIG). Når RIG'ene aktiveres, gjenopplever spedbarnet forskjellige former for å være sammen med en historisk selvregulerende annen, det vil si en som spedbarnet har en historie sammen med. Vi liker å tro at vi i vår musikkterapeutiske praksis er en historisk selvregulerende annen for barna.

Den ytre historie

Over tid bygges det gradvis opp et sett av varierte samspillshistorier. En del av disse blir kjente og kjære aktiviteter og er med på å utgjøre repertoaret i timen; en lek med fingrene, balansering med spillekøller, samspill på xylofon. Noen forblir i sin opprinnelige form, mens andre utvikler seg videre. Samspillshistoriene blir på denne måten viktige byggeklosser i etableringen av en trygg struktur. Noen ganger viser barnet oss at det er nødvendig med en mer markert, ytre tilpasset struktur som hjelper ham/henne til å forstå hvilke rammer det kan utfolde seg i og samhandle innenfor. Vi har likevel erfart at hvis den ytre strukturen er for stram, mister vi muligheten for å møte barnet der det er akkurat når han/hun er klar for det. Det er viktig for oss å finne akkurat passe balanse mellom trygge, forutsigbare rammer og det frie, kreative rommet der improvisasjon, lek og meningsfull samhandling kan finne sted.

Historien videre

Det kan være fristende å styre barnet inn i en godt planlagt aktivitet som kan utvikle seg til et flott, gjensidig samspill når barnet deltar. Dette kan mange ganger være det eneste riktige. Men vi har ofte opplevd at denne positivt mente styringen også kan hindre videre samspill mellom oss og barna. Istedenfor å presse barna til å tilpasse seg våre prioriteringer, prøver vi heller å entre og forstå deres verden, og være deltaker i den. Det er vår samlede erfaring at nøkkelen til å nå inn til barn det er vanskelig å komme i kontakt med består i å anerkjenne og akseptere uforbeholdent. Dette kan oppmuntre barna til en relasjon, så kjærlig og spennende at de kanskje vil vite mer, få mer og lære mer. Vi runder av der vi begynte, på gulvet, med en historie som viser at nettopp dette er verdt å strekke seg etter.

"Leo"

Det er åttende musikkterapitime, det er midt i timen, og vi ligger på gulvet. Vi kjenner hverandre litt bedre nå enn vi gjorde bare for noen få musikkterapitimer siden. Jeg har prøvd og feilet og prøvd igjen for å finne ut hvem du er, og hva du kan. Nå vet jeg litt mer.

Vi ligger ved siden av hverandre på teppet på gulvet. Du beveger hendene dine som du ofte gjør. Det ser nesten ut som om du klapper. Jeg løfter overkroppen min litt opp fra gulvet så jeg kommer nærmere deg, og jeg klapper sammen med deg, helt nær dine hender. Jeg synger sangen som jeg har sunget de siste timene: "Leo og Greta, vi klapper i sammen." Jeg synger og klapper i ditt tempo. Sist gang vi gjorde dette sammen, ga du uttrykk for at du likte denne leken. Jeg er spent på om du liker det i dag også.

Først virker det ikke som om du legger merke til at jeg følger deg. Du ser på dine egne hender, og det er kanskje nok for deg akkurat nå. Jeg fortsetter likevel å følge deg, mens jeg synger videre. Og der, noen minutter senere, smiler du og kommer med en lyd: "A-a-a." Du snur hodet mot meg og ser på meg. Så ser du tilbake på hendene dine, smiler igjen og kommer med lyden en gang til, og du ler. Jeg ler også, og imiterer lyden din. Nå er jeg ganske sikker på at vi deler en opplevelse. Vi fortsetter leken en stund.

Du beveger beina dine. Moren din har fortalt at du pleier å gjøre det når du er våken, aktiv og engasjert. Jeg griper fatt i dette initiativet. Jeg spør deg om vi skal løfte beina opp i luften. Jeg berører beina dine for å tydeliggjøre invitasjonen min. Jeg tar tak under dem, venter litt. Så starter jeg en vokallyd, glidende oppover. Lyden inneholder en klar forventning om at noe skal skje. Halvveis i glissandoen løfter jeg beina dine i været. Bevegelsen følger vokallyden helt opp. Jeg løfter mine bein samtidig. I glissandoens crescendo har vi begge to beina rett opp i luften. Jeg rister litt på beina dine samtidig som jeg rister på mine, tar en liten pause, og så starter vi nedturen igjen. Nå lager jeg en vokalglassando som følger beina nedover til vi når bakken. Jeg puster ut, tar en liten pause, for så å starte hele handlingen en gang til. Etter å ha gjentatt bevegelsen noen ganger smiler du, Leo. Du kommer med lyd, og du veiver med armer og bein i pausene. Du

viser en tydelig forventning om at noe skal skje, og jeg er helt sikker på at du synes det er morsomt. Vi har nå fått til to meningsfulle og morsomme samspill. To leker som har tatt utgangspunkt i det du kan, i ditt initiativ.

Det er niende musikkterapitime, vi ligger på gulvet igjen. Vi har gjort klappeleken, og er nå akkurat ferdig med beinleken vår. Vi har en liten pause. Nå kommer du med en lyd igjen, mens du sparker med beina og veiver med armene. Jeg imiterer lyden, sparker med beina og veiver. Du sparker på nytt, veiver med armene, klapper og lager lyd på nytt. Nå prøver jeg å følge deg med lyd og bevegelse. Jeg opplever at lydene og bevegelsene blir mer og mer rytmiske. Du er tydelig oppmerksom på at jeg er der ved siden av deg, og jeg tror vi inspirerer hverandre. Vi er sammen i dette samspillet lenge, kanskje to-tre minutter. Nå har vi utviklet enda en lek, enda et samspill som vi kan dele, du og jeg.

|
14
|

Litteraturliste

- Johnsen, A. Sundet, R. og Torsteinsson, V.W. (2000). *Samspill og selvopplevelse*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Lorentzen, P.(2011). *Foredrag 17.01.11*. Oslo: Norges Musikkhøgskole.
- Stern, D. (1991). *Barnets interpersonelle univers*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Stern, D. (2004). *The present moment in psychotherapy and everyday life*. New York. London: W.W. Norton & Company.
- Trevarthen, C. (1999). *Musicality and the intrinsic motive pulse. Evidence from human psychobiology and infant communication*. I: Rhythms, Musical Narrative, and the Origins of Human Communication. *Musicae Scientiae*, Special Issue, 1999-2000 (pp. 157-213). Liège: European Society for the Cognitive Sciences of Music.
- Winnicott, D. W. (1990). *Leg og virkelighet [Playing and Reality]*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Anbefalt litteratur:**
- Folkman, M. og Svedin, E. (2004). *Barn som ikke leker. Fra ensomhet til sosial lek*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Johns, U. (1993). *Intersubjektivitet som grunnlag for utvikling*. i *Spesialpedagogikk* nr. 3, s. 41-46.
- Kvello, Øyvind (2007). *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Den Norske Regjering, Kunnskapsdepartementet.
- Kunnskapsdepartementet (2008). *TEMAHEFTE om barn med nedsatt funksjonsevne*. Oslo: Den Norske Regjering, Kunnskapsdepartementet.
- Lorentzen, P. (1997). *Vanlige og uvanlige barn. Samspill og kommunikasjon med alvorlig funksjonshemmede barn*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Lovdata (2005). *LOV 2005-06-17 nr 64: Lov om barnehager (barnehageloven)*. Oslo: Den Norske Regjering, Kunnskapsdepartementet.
- Røkenes, O. og Hanssen, P (2006). *Bære eller Briste - Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Stensæth, K. (2002). *Musikkterapi som kjær - lek. Kva kan leiken seie om musikkterapeutisk samhandling? Ei grunnfilosofisk drøfting*. Hovedoppgave i musikk. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Trevarthen, C. (2010). *Pre-Birth to Three - Communication*. Early Years. Learning and Teaching Scotland (LTS). LTS websites. Scotland: Scottish Government. <http://www.ltscotland.org.uk/earlyyears/prebirthtothree/nationalguidance/conversations/colwyntrevarthen.asp>